

Sigrid Undset, norveška spisateljica.

Tko dobije Nobelovu nagradu, morao bi biti svakome poznat. No nažalost nije svagda tako na književnom polju; još to polje nije toliko zajedničko svim narodima, pa nam ta nagrada kao bljesak otkrije svojom nenadanom svjetlošću i nepoznate veličine. Ovo nalazimo i kod norveške spisateljice Sigride Undset. Tko je ona, pitali su i kulturni ljudi, kada su novine donijele vijest g. 1925., da je nju te godine zapala rijetka sreća: Nobelova književna nagrada. Svi poznajemo Norvežanina Knuta Hamsuna, koji je također stekao Nobelovu nagradu. Njegova su djela bila prije te nagrade raširena po Evropi. Drugčije je evo kod ove žene; tek će sada početi Evropljaci da prevode njezine romane. Poznata nam je bila njezina švedska drugarica Selma Lagerlöf i u hrvatskom prevodu, ali Undset ne. No ipak ta drugarica nije u stanju da bi napisala takovu stvar kao što je »Jenny«. U samom švedskom prevodu doživjela su Undsetova djela prođu do 87.000 istisaka, a engleska, njemačka i francuska štampa otmilje se sada za njezinim djelima.

1. Život.

Sigrid Undset rodila se g. 1882. Njezin otac bio je učeni arheolog, koji je mlad umro. Objelodanio je više djela, kao n. pr. *Popis norveških starina u stranim muzejima*, *Željezno doba u sjevernoj Evropi*, *opis Grčke i Italije pod naslovom »D' Akershus a l' Acropole«*. Sigrid se bila udala, ali se na nesreću rastavila. Sada živi u polju, u okolici Lillehammera skupa sa svojom djecom. Tu piše, i kako je u najboljoj životnoj dobi, sigurno će još više toga objelodaniti.

Undset je istupila na književno polje g. 1907. s djelom »Gospoda Marta Ouilic«. Zatim su slijedila ova djela: *Sretno doba* (1908), *Pripovijest Vigaljota i Vigdisa* (1909), *svezak pjesama pod naslovom »Mladost«* (1910), *roman Jenny* (1911), *novela Podređenji siromasi* (1912), *Proljeće* (1914), *Ulomak začaranog ogleдалa* (1917), *Stanovište jedne žene* (1919), *Kristin Lavransdatter* (1920), te *Olav Andunssøn i Hestviken* (1925).

S. Undset je prava umjetnica, izvorna spisateljica. Sama priznaje o sebi, da nikada ne čita djela tuđe fantazije. Ona je izvrsno proučila srednji vijek, pa njezini romani obraduju taj vijek. Tu je ona prikazala sjajnu prošlost svoje domovine. Norveška je cvjetala u 12. do 14. vijeku: samostani su bila stjecišta kulture i znanosti, biskupi su imali veliki utjecaj, u zemlji je bilo mnogo slobode i žive vjere, gradile se crkve i palače, puk je bio zadovoljan, vladari su podržavali odnos s papom i s evropskim državama, pape su čak htjeli da nekoli vladari zasjednu na njemačko prijestolje. Ovo je prouča-

vanje srednjeg vijeka bilo povod sposobnoj spisateljici, te je počela da proučaje i katoličku Crkvu, pod kojom se tako divno bila razvila njezina domovina, pa se odlučila i na logički korak: prešla je u katoličku Crkvu. Nekoji su pisali, da je ostavila protestantizam i prigrlila katolicizam, ali je ona sama izjavila, da prije nije bila ništa drugo nego bezvjerka. Ona je sada obraćenica, koja i sada posvećuje svoje pero i divne sposobnosti Bogu i vječnoj umjetnosti.

2. Djela.

»Jenny« je najbolje djelo Undsetovo, ali ga čovjek teško čita. Tu djevojku drže za energičnu osobu; u sebi je ona ipak vrlo slaba, kako su to sva ženska lica u romanima gospođe Undset. Jenny živi u Rimu, oko nje su umjetnici, pa i ona kao i oni žive po svojim hirima, prolaznim nadahnućima; ona je prava Bohemka bez veselja, te na koncu svršava samoubojstvom. Umjetnica jednako vješto riše socijalna zla i u »Preodređenim siromasima«. Tu vidimo mlade i stare djevojke, koje i danas žive u Kristianiji. Taj grad pruža nam sve zamke, loše strane kao i drugi evropski velegradovi.

Kako je Tolstoj upleo u svoje djelo »Vojnu i mir« davnu povijest, tragične prizore, divne opise prirode, napete zapletaje, liriku i epiku, te vještački ocrtao razne ljudske karaktere, tako to nalazimo i kod Undsetova romana »Kristin Lavransdatter«. To djelo ima tri sveska i dosiže do hiljadu i četiri stotine stranica. Tu se događaji odigravaju u XIV. vijeku. Kristinin je otac hladan, mati strastvena. Otac je odredio svojoj kćerci za vjerenika viteškog sina Simona. — Kristin ga niti voli niti odbija, ali bi ona željela muža, na koga se može osloniti kao dijete na oca, a takav je bio po njezinu sudu lijepi Erlend. No taj je čovjek živio s pobjeglom ženom i s njom je imao djece. On je slab karakter. Tu se opisuju poteškoće do vjenčanja, razočaranja u tom ženidbenom životu. Ona krivo shvaća Božji zakon, pa se rastavlja i opet se izmire. Erlend umire. Udovica upada u razne nove nevolje i konačno bježi u samostan. Kristin umire za vrijeme kuge i dok dvori okužene osobe. E. Hirsch se zgraža nad takovim moralom (Zeitwende 1925, Heft 2), jer taj profesor teologije u Göttingenu sudi po načelima svojeg protestantskog ćudoređa. H. Federer tu točno primjećuje, da takav razvitak možemo razumjeti jedino prema katoličkim ćudorednim načelima (Schweizerische Rundschau 1926, 519). O istom romanu piše J. de Coussange opravdano: »U ovom romanu zanosi nas opis i sudar karaktera više nego li strasti, ali najviše način, kojim spisateljica opisuje katolički život. Čovjek se pita, nije li Undset bila već onda katolikinja, kada je to pisala. To bismo mogli protumačiti time, da je ona već tada imala tako razvijeni um ili još bolje time, da je u proučavanju srednjeg vijeka duboko upoznala

katoličku pobožnost i to ju je navelo te je postala katolikinja. U tom djelu ne možeš nigdje naći ni jedne krive note u opisu običaja, katoličkih manira u osjećanju i mišljenju, što bi pokazalo — protivno nego li tvrde protestanti, osobito oni u Skandinaviji — da katolička Crkva srednjega vijeka nije imala u sebi ni protestantizam ni katolicizam i da se je rimska Crkva iza odijeljenja Luteranaca i Kalvinista preinacila u ono što je sada. Katolicizam je današnji apsolutno onaj isti, koji je bio u zadnje doba srednjega vijeka, kako ga je Sigrid Undset oživjela. Čuvstvo odgovornosti, iste pogreške i dobra djela, odricanje svega iz želje za spasenjem, posluš prema Crkvi, kako svećenici upravljaju dušama — sve je bitna crta vjere kod ondašnjih Norvežana. To je onaj zrak, kojim su disali. Možda se koji župnik loše vladao; zašto da se nije to i onda događalo? Eto to su oni uzroci, koji su doveli do skizme. No i taj svećenik, kao i svi njegovi savremenici, nije mogao suspregnuti žestinu svog temperamenta, ali je općenito učen, pobožan i djeluje u Crkvi za Gospodina i seljake, koji su oko njega, i koji ostaju jednako vjerni crkvenoj vlasti« (Correspondant 1926., 25. 7).

Roman »Olav Audunsson i Hestviken« broj 1500 stranica i natječe se s »Kristin Lavransdatter«, pa je jednako zanimiv i pun zanosnih prizora i opisa. I tu Norvežani gledaju svoju prošlost tako živo predočenu. Undset nam i tu pokazuje, da je čovječja duša vazda ista i da čovjek 14. vijeka odgovara potpuno našoj čudi, dobrim i zlim sklonostima.

S Undset je došla do uvjerenja, i to uvjerenje ona ne pritajiva, a to je: »Vjera stare Norveške povratila bi tu zemlju starim predajama i time »bi preporodila njezin život i njezine osjećaje« (J. de Coussange, l. c. 282).

S. Undset je došla do uvjerenja, i to uvjerenje ona ne pritajiva, se teško koji katolički pisac usudio. To joj je ostalo iz dobe, dok je još bila poganka. Kad su je upitali iza obraćenja, ne će li tada baciti svoje pero u šaš, odgovorila je ona: »Nipošto! Katolička Crkva daje mojoj umjetnosti novih podviga«. O njezinu načinu, koji prikazuje loše tipove, moramo ipak kazati ono, što je opazio i Federer: »Ova lektira nije hrana za djecu, a ni za slabi želudac odraslih. Zlo će probaviti lektiru Undsetovih romana svatko, koji ne poznaje život i povijest i kulturu svih vremena, ili je pun predrasuda. Taj ne će znati procijeniti njezine ljude, niti će shvatiti njihovu sudbinu u najdubljem značenju, još manje dosljednu logiku njihove psihologije; on će ostati kod pojedinosti, koje ako otcijepimo od njihove nutarnje cjeline, loše djeluju, te su nam nečiste, odvratne« (l. c. 521).

Ogledajmo jedan ulomak iz Undsetina romana »Kristin L.«.

★

Nadbiskup je Nidarosa Trondhjem pozvao Erlenda, jer ga optužiše da se bavio vračarijama. Erlend se odazvao i uzeo sobom Simona Darra. Obojica čekaju nadbiskupov dolazak u dvorani, u kojoj čeka više gospode. Čujmo taj opis, koji nam vjerno prikazuje i ljude i njihove običaje u XIV. vijeku:

Erlend je govorio s blagajnikom. Ne može se kazati, da nije bio fin, ali je bio komotan i bio je sasvim slobodan, dok se zadržao kod starije gospode; malo se ljuljao na svojim petama i držao jednu ruku u drugoj iza leđa. Po svom je običaju bio obučen u tamno odijelo, ali dosta elegantno. Nosio je ljubičasti kaput do koljena, uzak, te ogrtač, kome je kukuljicu bacio natraške i u njemu se vidjela svileni siva postava, pojas je bio obložen srebrom; čizme su bile visoke i crvene i pokazivale su vitke noge s čvrstim stopalima.

Živo je svjetlo prodiralo kroz stakla na prozorima i u tom se svijetlu dobro vidjelo sjede vlasj nad sljepim očima Erlenda Nikulassona. Lice mu je bilo fino, nešto suncem zagašeno i lagano namršteno oko očiju i ustiju; niz vrat je imao nekoliko nabora. Ukupno je izgledao mlad, kada među gospodom nije bilo mladih. No on je bio lagan i okretan kao u doba mladosti, a tako je nastupao i bezbrižno kao onda. Stupao je nehajno. Kad se oprostio s blagajnikom, počeo stupati po dvorani držeći jednako ruke iza hrpta. Druga su gospoda bila posjedala i tiho su se među sobom razgovarala; malko se previše čuo njegov nehajni hod i zvuk njegovih ostruga.

Napokon ga zamole, neka bi se zaustavio i rekoše mu uznemireno: »Ne valja toliko buke praviti«.

Na to se Erlend naglo zaustavi, namrgodi se, te se okrene ljubezno prema onome, koji je bio to kazao:

— Što si pio sinoć, bratučede Ivo, da ti je glava tako osjetljiva? — upita i sjedne; prekriži noge i jedno je koljeno držao među rukama, dok je odgovarao onima, koji su s njime razgovarali.

Erlend je otvoreno pripovijedao Simonu Darru o brigama, koje mu zadaje izbjegavanje krvnika i vračare, ali nitko nije bio bezbrižan kao Erlend kada je tako sjedio i razgovarao sa sućem.

Tada dode nadbiskup. Dva su ga čovjeka nosila na njegovoj stolici, a na ramenima su imala dva jastučića. Simon još nije bio nikada vidio milostivoga Eilina Kortina. On je izgledao kao slab starac; bilo mu je hladno, pa je nosio ogrtač i na glavni kapu s krznom. Erlend mu privede svog bratučeda i Simon pokleknu na jedno koljeno, da poljubi prsten prelatu. I Erlend ga poljubi počitanjem.

Njegovo je ponašanje bilo pristojno i smjerno, kada je došao na nj red da govori s nadbiskupom, koji se međutim bio dulje vremena zadržao s drugom gospodom u razgovoru o raznim stvarima. Odgovarao je lako na pitanja, koja mu je postavio jedan kanonik; njegovo je lice odavalo pouzdanje i nevinost.

Dakako on je bio čuo, kako se brblja o vraćanju pred više godina, ali tako da se nije posavjetovao ni s jednom osobom, niti je čutio da je dužan malko dublje pozabaviti se tom stvari, što su seljaci govorili među sobom. To je spadalo na svećenike.

Erlenda na to upitaše o starcu, koji je stanovao u Husabyu, o kome su ljudi govorili da je vračar. afere, koja je bila mogla zlo svršiti.«

On se na to malko nasmiješio. »Da, Aan se hvastao, ali nitko nije vidio dokaze njegova talenta.«

Onda upita jedan svećenik, je li istinito, da je Erlend nešto primio iz ruku Aanovih... nešto što bi ga usrećilo u ljubavi.

—Jest, odgovori Erlend brzo i dalje se smješio. To je bilo, kada je imao oko petnaest godina, a od toga je prošlo 28 godina. To je bila kožnata novčarka i u njoj mali bijeli kamenčić i jamačno nešto životinjskih komadića. On je tada bio prve godine kod kralja. Bilo je to na kupalištu, u gradu. Za vragoliju, on je taj svoj fetiš bio pokazao drugim diećacima. Nešto kasnije pohodi ga neki vitez i ponudi mu da će kupiti taj fetiš; Erlend mu je to darovao u zamjenu za jedan lijep nož.

Upitaše na to Erlenda, tko bi mogao biti taj gospodin.

Erlend ne htjede ispočetka da kaže to ime, ali je nadbiskup to zatražio neka očituje. Erlend diže oči i pojavi se iskrica šale u njegovu pogledu. To je bio milostivi gospodin Ivan Ogmundssön.

Lica se zasjaše; stari gospodin Guttorm Helgessön ispusti posebni nosni glas. I nadbiskup sam pokri svoj smiješak i Erlend se osmjeli te reče, pognutih očiju i griskajući donju usnicu:

— Ja nijesam u to puno vjerovao i nijesam opazio, da je njemu to više koristilo nego li meni, otkada sam mu darovao taj mali predmet.

Gospodin Guttorm prasnu u smijeh, a i drugi popustiše i počеше se smijati na vas glas. S nadbiskupovih usnica ču se tiho psikanje; zakašlje i potrese glavom. Jasno je bilo, da je gospodin Ivar imao više dobre volje nego li sreće u nekim poslovima.

Čas iza toga jedan od braće samostanaca iz gostinica uzbilji se i reče da će kazati nešto prevažna. Erlend upita kiselu, da li ne postoji tužba protiv njega i nije li ovo istraga. On je mislio, da su ga amo pozvali na zabavu. No smijeh je Guttorma Helgessöna od vremena do vremena ometao njegov razgovor. I tako se Erlend izvukao iz jedne afere, koja je bila mogla zlo svršiti.

